

نام درس: دنا و دانش ادبی

نام دبیر: غزاله صادق زاده

مبحث: مجاز (۱)

پایه: هفتم-هشتم

مقطع: متوسطه ۱

معنا و مفهوم مجاز

از آن جایی که شاعران جهان را به گونه ای دیگر می بینند، واژگان را نیز دیگر گونه به کار می برند و گاهی آن ها را در معنی اصلی و معمول خود به کار نمی برند. در اصطلاح ادبی این کلمه **مجاز** نامیده می شود.

پس هر گاه واژه ای در معنی حقیقی خود به کار نرفته باشد، **مجازاً** در معنای دیگری به کار رفته است.

البته کاربرد مجاز از قوانینی پیروی می کند و نمی توان بدون وجود رابطه ی خاص، یک واژه را به کار برد و واژه ی دیگری را مد نظر داشت.

برای مثال نمی توانیم بگوییم لیوان و منظورمان بشقاب باشد!

اما می توانیم بگوییم لیوان و منظورمان چای باشد! چند تا لیوان خوردی؟ دو لیوان(چای)

علاقه (قرینه)

حال چگونه بفهمیم که یک واژه در معنای اصلی خود به کار نرفته است؟

یا به عبارت دیگر قوانین و چارچوب های استفاده از مجاز چیست؟

در مجاز وجود **پیوند** یا **علاقه** (در این جا به معنی ارتباط بین معنی حقیقی و مجازی) بسیار اهمیت دارد.

علاقه در واقع پیوندی است که بین معنی حقیقی و مجازی یک کلمه وجود دارد.

مثلاً وقتی می گوئیم دستم برید و منظور این است که انگشتم برید.

همان طور که می بینید دست گفته شده اما منظور انگشت بوده. ما این جا یک کُل را بیان کرده ایم اما در اصل

منظورمان جزئی از آن کُل بوده است.

در مثال بالا، دست **مجاز** به **قرینه ی کل و جزء** است که در معنای انگشت به کار رفته است.

ارزش هنری مجاز

اگر به گفتار روزمره ی مان اندکی دقت کنیم کاملاً متوجه می شویم که مجاز حتی در گفتار عامیانه ی ما هم بسیار پررنگ است. ما بسیاری اوقات با پیوندها و قرینه های گوناگون کلمات را به جای یکدیگر به کار می بریم و همین موضوع شاید دلیلی بر این باشد که بتوان گفت آرایه ی ادبی مجاز به رغم پرتکراری، ارزش هنری چندانی ندارد.

پیش از این که انواع پیوندهای مجاز را توضیح دهیم به چند مثال ساده توجه کنید:

آمریکا می گوید: **ایران** باید تحریم شود! آمریکا مجاز از رئیس جمهور آن (ترامپ) و ایران مجاز از مردم ایران است.

ما **مُشتی آب و گل** هستیم. مُشتی آب و گل مجاز از انسان است.

دست خداوند همیشه بر سر ماست. دست مجاز از قدرت است.

استعاره، هنری ترین نوع مجاز

همچنان که بارها اشاره کردیم در مجاز کلمه ای به جای کلمه ی دیگر به کار می رود که پیوند یا رابطه ای ما را به واژه ی اصلی هدایت می کند.

یادآور می شود که در استعاره نیز که زیرساخت تشبیهی دارد، واژه ای با پیوند و رابطه ای از نوع شباهت به جای

واژه ی دیگر به کار می رود. چنان که وقتی شاعر می گوید: نرگش عربده جوی و لبش افسوس کنان...

واژه ی **نرگس** در واقع مشبه بهی است برای چشم(مشبه). و می توان گفت به جای چشم به کار رفته است.

پس توجه داشته باشیم که **استعاره در حقیقت، مجازی است با علاقه و پیوند شباهت؛** و هنگامی که از ارزش هنری

مجاز صحبت می کنیم، در واقع استعاره منظور نظر ماست.

حال آن که انواع دیگر مجاز با علاقه های گوناگون که در ادامه توضیح آن خواهد آمد، به اندازه ی استعاره هنری

نیستند و ارزش ادبی کلام را افزایش نمی دهند.

مجمع آموزشی هوشمند خدیجه کبری (س)

www.kksec.org

<https://instagram.com/khadijekobra1368>